

Nepristranskost – osnova pravičnosti in sočutja

✍ Budistična kongregacija Dharmaling

Največji problemi, s katerimi se danes soočamo, so človekovo delo, in človek je tisti, ki jih lahko razreši. Zakaj obstajajo revščina, družbena neenakost, naraščajoče nezadovoljstvo na temeljnih ravneh družbe? Zato, ker smo sprejeli odločitve, ki vodijo do njih. Na enak način naše sedanje odločitve oblikujejo našo prihodnost.

Moč odločitev

Njegova svetost dalajlama pogosto pravi, da če se že odločimo biti sebični, bodimo vsaj modro sebični. Vsi smo povezani med seboj, pa vendar človeško družbo ves čas delimo na 'nas' in 'njih', na 'zmagovalce' in 'poražence' ter ustvarjamo napetosti med njimi.

Vse ljudi, ki so vpleteni v določeno situacijo, lahko sprejemamo s sočutjem, ob tem pa sprejemamo odločitve na podlagi etičnih vrednot. Sočutje ne pomeni, da z nasmehom sprejemamo vse, na kar naletimo. Vedno pa nas mora voditi eno: sočutna skrb za kolikor mogoče veliko število bitij.

Lahko bi rekli, da je družba močna in stabilna toliko, kolikor so močne in stabilne njene etične vrednote.

Družbena pravičnost in enakodušnost

Kadar koli srečamo konflikte ali napetosti, vedno lahko opazimo močno ideološko delitev na 'nas' in 'njih', kadar pa srečamo harmonijo, vidimo, da prevladuje duh enakosti.

Foto: Peter Prebil

Temeljna enakost

V mahajanskem budizmu uporabljamo izraz enakodušnost, ki bi ga lahko prevedli kot nepristranski pogled. Ta pogled ne pomeni, da zemarimo razlike, ampak odločitev, da običajne težnje in nase osredotočeni čustveni odzivi ne bodo motili našega pogleda, razmišljanja in odločanja. Enakodušnost je odločitev za racionalno mišljenje. Ta točka nič, točka nepristranskega odnosa, je tam, kjer je um odprt in nepristransko sprejema vse različne informacije, ki so na voljo; to pa omogoča jasno racionalno analizo situacije in najprimernejših korakov, ki jih je treba izvršiti.

Enakodušnost je podlaga za razvoj rešničnega, nesebičnega sočutja, ki želi pomagati kolikor mogoče veliko bitjem. Kot pravi Njegova svetost, takšno veliko sočutje ni zgolj čustveni odziv, ampak trdna zavezanost, ki temelji na razumu.

Vse največje religije imajo podobne vrednote. V budizmu se enakodušnost nanaša na temeljno dejstvo, da vsa čuteča bitja želijo biti srečna in nihče ne želi izkušati trpljenja.

V budizmu običajno govorimo o petih temeljnih vrednotah, ki jih najdemo tudi v drugih religijah; dejansko jih lahko sprejmemo in udejanjamo tudi brez vsakega religioznega verovanja. Te vrednote so:

- Ne ubijaj!
- Ne kradi!
- Ne laži!
- Ne spuščaj se v neprimerno spolno vedenje!
- Ne uživaj opojnih snovi!

Zadnja je dodana zato, ker opojne snovi navadno zameglijo posameznikov razum in znižajo raven etičnega obnašanja – zmanjšajo posameznikovo sposobnost nepristranske racionalne presoje in povečajo nagnjenje k pristranskim čustvenim odzivom.

Ljudje, ki imajo skupne vrednote, lahko sodelujejo z večjim veseljem in bolj preprosto. Skupne vrednote so podlaga za dialog in sodelovanje na

vseh ravneh družbe; mi izbiramo, ali se bomo osredotočili na tisto, kar nam je skupno, ali na tisto, kar nas ločuje.

Družbena neenakost

Vsaka družbena skupina je do neke mere podvržena socialnemu razlikovanju. Zdi se, da je pri tem za dobrobit družbe pomembna velikost vrzeli med privilegirano skupino in ostalimi. Dokazano je, da ima velik razkorak med tema dvema skupinama negativne posledice na več ravneh. Naraščajoča vrzel med bogatimi in revnimi posledično pomeni večjo stopnjo zdravstvenih in socialnih problemov, nižjo stopnjo socialnih dobrin in celo krajšo življenjsko dobo.

Povečevanje te vrzeli pomeni povečevanje družbenih napetosti. Vrzeli med elitami in množicami najdemo v času propada velikih civilizacij v preteklosti, na primer rimskega imperija ali imperija Han. Tudi v sedanjem času ne smemo zanemariti tega pokazatelja.

Pomembnost kritičnega mišljenja

Diskusija o vrednotah se navadno osredotoča na ideale, ki jim želimo slediti in jih udejanjati, obstaja pa še en element, ki ga je treba upoštevati, če želimo, da bodo naše sodbe modre in pravične: kritično mišljenje. Lahko ga uporabimo tudi v povezavi s katero koli instanco, ki lahko vpliva na našo neodvisnost in integriteto na osebni, nacionalni ali mednarodni ravni, in pri tem dobro premislimo, ali so naša dejanja v skladu z našimi vrednotami ali ne.

Puer aeternus (večni otrok), ki prenaša moralno odgovornost na višjo instanco, lahko upravičuje ali racionalizira vse, kar ustreza njegovi trenutni situaciji, ne da bi se preveč obremenjeval s posledicami. Nasprotno pa ima nepristranski odnos, ki upošteva dobrobit vseh vpletenih ljudi, z zavedanjem, da bo to vplivalo tudi na našo lastno prihodnost, drugačne dolgoročne posledice.

Enakodušnost do vseh bitij ne pomeni naivnosti. Pomeni jasnost, resnično skrb in dolgoročno korist;

pomeni moč, da po potrebi plavamo proti toku, moč moralne integritete, ki ne temelji na čustvih, ampak na razumu, na zavedanju o pomembnosti močnih moralnih vrednot in njihovega udejanjanja ter negativnih posledicah njihovega ne udejanjanja.

Slovenija

70 let po vojni Slovenija še vedno doživlja težave, povezane s spravo, ter napetosti med levim in desnim krilom – in tukaj se spet lahko osredotočimo na enakodušnost. Poleg tega imamo tudi nove neoliberalne sile, ki podpirajo tuje imperialistične interese ... Da bodo Slovenci lahko ostali gospodarji svoje države, bo treba najti vsaj nekaj skupnih ciljev, nekaj, čemur naj bi naša država sledila po splošnem konsenzu – to je lahko ekonomsko blagostanje vseh prebivalcev, varovanje okolja itd. Če med Slovenci ne bo soglasja, lahko tisti, ki sledijo manj plemenitim ciljem, kot so pohlep, moč itd., izkoristijo naše notranje razprtije. Tako se majhno državo lahko preprosto podredi ali zavzame.

“ *Pomanjkanje sodelovanja je danes prisotno vsepovsod. Vzrok je pomanjkanje odkritosti pri politikih, ki povzročajo pomanjkanje zaupanja pri ljudeh. Zato potrebujemo odkritost, politike, ki ne mislijo samo nase, ampak tudi in predvsem na ljudi.* ”

Tako bi torej lahko povzeli naslednje ključne točke za bolj etično Slovenijo in morda za bolj uspešno Slovenijo v današnjih turbulentnih časih: odkritost in resnicoljubnost, pravičnost (*enakodušnost*), prijaznost, kompetentnost.

Državljeni brez teh vrednot ne morejo voditi dialoga. Če ni dialoga, znotraj družbe nastajajo napetosti – te pa so potencial za nemire. Ljudje že protestirajo proti socio-političnim problemom, zaupanje v politike je nizko, to pa se lahko še poslabša, če ne bomo izboljšali etičnih vrednot.

1. Odkritost ne nadomesti diplomacije – človek je lahko odkrit, pa še vedno pozoren na to, kako pove stvari. Od-

kritost je tisto, kar je v človekovem umu, resnicoljubnost pa se nanaša na to, kako to izrazimo.

2. Kaj pomeni pravičnost? Pomeni temeljno enakost ljudi.
3. Prijaznost vodi v sodelovanje. Odkritost in prijaznost sta pogoja za resnično demokracijo.
4. Kompetentnost – razlog za zasedanje določenega položaja morajo biti kvalifikacije, ne samo prijateljske vezi in služenje določenim interesom. Voditelji morajo imeti integriteto in ves čas misliti na dobrobit svojih državljanov (svojih ‘delodajalcev’) in ne na polnjenje lastnih žepov ali služenje drugim, močnejšim interesom.

Pomanjkanje sodelovanja je danes prisotno vsepovsod. Vzrok je pomanjkanje odkritosti pri politikih, ki povzročajo pomanjkanje zaupanja pri ljudeh. Zato potrebujemo odkritost, politike, ki ne mislijo samo nase, ampak tudi in predvsem na ljudi. Odkritost vodi do poznavanja sebe in poznavanja drugih ter do udejanjanja temeljne enakosti vseh bitij. Enakodušnost je tako pomembna, ker vodi do sočutja. Do nje lahko pridemo z racionalno analizo, razmišljanjem o medsebojni povezanosti in globalni družbi (modra sebičnost) ali pa empirično.

Sklep

Če se vrnemo na začetek: tako kot so naši problemi plod človekove dejavnosti, velja tudi za rešitve. Imamo moč, da lahko oblikujemo svojo prihodnost, zato morajo biti naše odločitve modre. Za to potrebujemo nepristransko zavedanje in sočuten odnos. Vsak poskus dialoga, sodelovanja in družbene pravičnosti je brez njiju komajda mogoč. Pristranski um ne more pravilno dojeti resničnosti.

Zato morata vsak proces odločanja voditi nepristransko zavedanje in sočutje. Naše vrednote morajo biti utemeljene v zavedanju temeljne enakosti. Nepristransko zavedanje, povezano s sočutjem, nam pomaga razviti različne druge vrednote, na primer jasnost, odprtost, prožnost, dobronamernost, sočutje, integriteto ... in je tako dobra podlaga za družbeno pravičnost. ■